

Justis- og beredskapsdepartementet
Sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Vår ref. #/234660
Deres ref. 12/7414 – KRS

Oslo, 16. april 2013

Høringsuttalelse om avhør av særlig sårbare personer i straffesaker

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev datert 16.1.2013 om avhør av særlig sårbare personer i straffesaker.

Redd Barna arbeider nasjonalt og internasjonalt for å styrke kunnskap og samfunnsstrukturer for gjennomføring og overvåking av barns rettigheter i medhold av FNs barnekonvensjon. Norgesprogrammet i Redd Barna arbeider for styrking av barns rettigheter i Norge, og overvåker brudd på barnerettighetene med spesielt fokus på sårbare grupper barn. Redd Barna er særlig opptatt av barns beskyttelse mot vold og seksuelle overgrep.

Generell kommentar

Hvem bør barnehusene være for?

Departementet ønsker å motta innspill om alle forslagene i rapporten, samt vurderingen av de økonomiske og administrative konsekvensene av forslagene. Redd Barna har valgt å komme med innspill på de forslagene vi har særlig kunnskap om. Før vi likevel kommer med vårt innspill til de konkrete forslagene i høringsnotatet, vil vi først gå inn på spørsmålet arbeidsgruppen drøfter i kapittel 6 og særlig i punkt 6.2: Hvem bør barnehusene være for?

Bakgrunnen for opprettelsen av barnehusene var et politisk ønske om å bedre ivaretagelsen av barn og unge utsatt for vold og overgrep.¹ Det er ikke utarbeidet nasjonale retningslinjer for barnehusene. Under Stortingsbehandlingen ble fremhevet at formålet med barnehusene ikke burde være av strafferettslig karakter; det burde først og fremst være å gi barna nødvendig beskyttelse. Det ble fremhevet at barnehusene særlig må fokusere på oppfølging av barn som forteller at de har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Samtidig ble det argumentert for viktigheten av at barnets rettssikkerhet ble ivaretatt gjennom opprettelsen av et slikt tilbud.² En av barnehusenes

¹ Barnehus evalueringen 2012, delrapport 1, side 37.

² Barnehus evalueringen 2012, delrapport 1, side 42.

målsetninger var å gi barn som var utsatt for vold og overgrep et mer helhetlig tilbud og å sikre at alle barn får samme tilbud uavhengig av hvor de bor i landet.

Redd Barna er glade for at bruk av barnehusene foreslås å gjøre obligatorisk for barn og unge under 15 år i enkelte sakstyper. Vi vil likevel samtidig fremheve at vi mener at *alle* barn og unge som er utsatt for vold og overgrep skal ha rett til tilgang til barnehusene og at dette skal være en rettighet som ikke bare bør avledes av andre rettigheter som for eksempel retten til bistandsadvokat, eller av alder.

Redd Barna vil derfor understreke at det er behov for en nærmere utredning av spørsmålet hvem barnehusene skal være for. Avhøret er kun ett aspekt ved barnehusene, og Redd Barna mener at det er viktig å drøfte spørsmålet om hvem skal, kan eller bør bruke barnehusene med utgangspunkt i barn og ungdoms behov for beskyttelse og i barnets beste i stedet for barns alder eller antatt alvor i saken.

Kommentar til forslagene i rapporten

Sedelighetssaker og familievoldssaker likestilles i en ny avhørsmodell og retten til å få oppnevnt bistandsadvokat utvides, jf. punkt 5.2.1

Arbeidsgruppen foreslår i kapittel 5.2.1 at sedelighetssaker og familievoldssaker likestilles i en ny avhørsmodell, samt at retten til å få oppnevnt bistandsadvokat utvides til også å omfatte overtredelser av straffeloven §§ 227 – 229 der handlingen har skjedd på bopel, eller der fornærmede faller inn under den personkrets som omhandles i denne rapporten.

Redd Barna støtter forslagene og er enige i arbeidsgruppens oppfatning av at det ikke er grunn til å skille mellom tilfeller der vold utøves mot barnet direkte eller indirekte i form av vold mot nærstående. Skadevirkningene av å leve med vold eller seksuelle overgrep er sammenlignbare.

Det er imidlertid uklart for Redd Barna hva arbeidsgruppen mener med at «handlingen må ha skjedd på bopel» og hvem som faller under «personkrets som omhandles i denne rapporten» der det ikke blir gitt en nærmere definisjon av verken bopel eller denne personkretsen. I foreslått endring i straffeprosessloven § 107a første ledd blir denne personkretsen beskrevet som «noen som vedkommende har et særlig tillitsforhold til». For oss er det ikke klart om for eksempel bopel også omfatter hjemmet til den som barnet ikke har fast bosted hos i samværssaker eller om for eksempel en lærer eller en trener kan være en person som barnet kan ha et særlig tillitsforhold til. Og hva når barn for eksempel bor på institusjon og opplever vold fra en de ikke har særlig tilknytning til? Redd Barna skjønner at det er vanskelig å trekke en absolutt grense i slike saker, men mener at disse udefinerte begrepene kan føre til ulik oppfatning om hva som faller inn- eller utenfor bestemmelsen, noe som igjen kan føre til ulik tilgang til barnehusene.

Redd Barna mener derfor at det er viktig å komme med en nærmere definisjon av disse begrepene, særlig fordi mange av avgrensningene i den nye forskriften foreslås knyttet opp mot dette, og at avgrensning etter sakstyper som gir rett til bistandsadvokat, er en av dem (se nedenfor).

Grensene for en tilpasset avhørsmodell: aldersgrense og avgrensning etter sakstype, jf. punkt 5.3

Arbeidsgruppen kommer med noen forslag til grenser for en tilpasset avhørsmodell. Dagens regler for dommeravhør begrenses både etter personlige forhold ved vitnet, og etter sakstype. Arbeidsgruppen ønsker å drøfte disse grensene og kommer med nye forslag for en ny tilpasset

avhørsmodell. Dette gjelder særlig begrensning etter alder, avgrensning etter sakstype, og begrensning av bruk av barnehusene som avhørssted.

Særlig om aldersgrense

Arbeidsgruppen foreslår at barn under 15 år som er fornærmet eller et sentralt vitne i saker som gir rett til bistandsadvokat *skal* avhøres på et barnehus, hvor barnets alder på tidspunkt for første avhør er avgjørende. Barn under 15 år som er fornærmet i andre forhold *bør* avhøres etter forskriften og *kan* avhøres på barnehusene. Barn under 15 år som avhøres som vitner i andre forhold *kan* avhøres etter reglene i forskriften og *kan* avhøres på barnehusene. I alle andre tilfeller *kan* avhøret gjennomføres på et barnehus hvor det skal legges vekt på alvoret i saken, alderen til den som skal avhøres og eventuelle behov for å følge opp den som skal avhøres etter avhøret.

Bruk av barnehus gjøres dermed **obligatorisk** for barn under 15 år som skal avhøres som fornærmet eller er sentrale vitner i saker som gir rett til bistandsadvokat. Dette utelukker ikke eldre barn og andre saker, men det er opp til politiet, og dermed også til deres kapasitet og ressurser, å avgjøre om disse barn blir avhørt på barnehus eller skal den «vanlige» veien utenom barnehusene.

Redd Barna er positiv til arbeidsgruppens forslag om at det ikke lenger skal være den enkelte dommeren som avgjør hvor avhøret skal foretas, men at det skal bli obligatorisk at barn under 15 år skal avhøres på barnehus i visse sakstyper. Vi er likevel kritiske til at den foreslåtte aldersgrensen for obligatorisk anvendelse av barnehusene settes til barn under 15 år. I 2008 ble aldersgrensen for dommeravhør av barn hevet fra 14 til 16 år. Argumentet var å beskytte flere barn mot å møte under hovedforhandlingen. Begrunnelsen den gang for 16 års grensen framgår ikke. Når denne arbeidsgruppen fem år senere vil senke aldersgrensen til 15 år er det blant annet argumentet om samordning av så mange aldersgrenser som mulig, for eksempel i ny vergemålslov og sammenheng med den strafferettslige lavalderen som fremheves.

Redd Barna mener at en samordning av aldersgrense ikke kan være et argument for at en stor gruppe barn faller utenfor en ordning som kan ha stor betydning for dem. I alle disse tilfellene skal det være barnets beste, jf. barnekonvensjonen artikkel 3, som er utgangspunkt og ikke en samordning av lovverket. Særlig ikke der dette svekker barns rettigheter. Arbeidsgruppen tar selv som utgangspunkt i kapittel 3.1 at det for avhør av barn må legges avgjørende vekt på hva som er til barnets beste. Dette perspektivet er imidlertid ikke inkludert i arbeidsgruppens argumentasjon for å senke aldersgrensen for bruk av avhørsmodellen for barn fra 16 til 15 år.

I følge barnekonvensjonen artikkel 1 er barn alle personer under 18 år. Redd Barna mener derfor at alle under 18 år som har opplevd vold eller seksuell overgrep eller har vært vitne til det skal ha den samme ivaretagelsen under utredning, etterforskning og behandling av saken uten aldersdiskriminering, jf. barnekonvensjonen artikkel 2.

Videre anfører arbeidsgruppen som argument for å senke aldersgrensen at ungdom fra 14-15 års alder og oppover utsettes til dels for andre typer overgrep enn mindre barn og at disse utspiller seg utenfor hjemmene og særlig på kvelder og i helger. Barnehusene er i følge arbeidsgruppen ikke egnet til den slags problematikk, blant annet fordi de ikke er døgnåpent (side 59-61). Dette utelukker etter vår mening ikke at også ungdom blir utsatt for vold og seksuelle overgrep i hjemmet. Dessuten er det, så vidt Redd Barna er kjent med, ikke slik at vold og overgrep i hjemme overfor mindre barn bare skjer på dagtid og i åpningstiden til barnehusene.

Arbeidsgruppen mener videre at også større barn kan ha behov for de rammer og oppfølging som et barnehus tilbyr, men at det samtidig vil være langt flere i denne gruppen som bedre kan tåle at den medisinske undersøkelse og avhør foregår utenfor et barnehus. Redd Barna mener at det ikke handler om spørsmålet om eldre barn kan «tåle mer», men om hva som er til det enkelte barnets beste uavhengig av alder og at alle barn under 18 år er sårbare og trenger særskilt vern, uavhengig av hva som barnet tåler.

Med den foreslåtte aldersgrensen kan ungdom fra 15 år og oppover få svært begrenset tilgang til barnehusene. Disse barna er etter foreslått forskriftsendring avhengig av vurderinger i det enkelte politidistriktet. I tillegg til den uheldige konsekvensen at barnet ikke får det helhetlige tilbudet det kan ha behov for, kan dette føre til ulik praksis i politidistriktene og hos barnehusene, og det kan avhenge av hvor i landet barnet bor om det får forklare seg på barnehus eller ikke. Redd Barna mener det er en uheldig praksis og i strid med barnekonvensjonens artikkel 2 om ikke-diskriminering og likebehandling.

Redd Barna foreslår derfor å ta utgangspunkt i at alle barn i alder 0-18 år **skal** avhøres på barnehusene og bør falle under den nye forskriften, men at ungdom fra 15 år og oppover får muligheten å velge selv om de ønsker å bruke denne avhørsordningen og/eller om de vil møte i retten for å gi en forklaring.

Særlig om avgrensning av sakstyper, jf. punkt 5.2.1 og 6.2.2

Arbeidsgruppen går videre inn for at den saklige avgrensningen for bruk av avhørsmodell for barn knyttes opp mot den utvidete retten til bistandsadvokat som beskrevet ovenfor, og den avhørtes rolle i saken.

Redd Barna mener at avgrensning etter sakstype til de saker som gir rett til bistandsadvokat er et uheldig utgangspunkt for å sikre at de barna som virkelig trenger det får rett til å benytte barnehus. Vi mener at å knytte retten til å benytte barnehus opp til retten til bistandsadvokat utelukker en rekke barn som også virkelig kan trenge å benytte seg av dette tilbudet. Vi vil for eksempel vise til at straffeloven § 197 om søskenincest ikke er omfattet av straffeprosessloven § 107a om retten til bistandsadvokat. Det samme gjelder straffeloven § 201a, den såkalte groomingsparagrafen, og en rekke andre bestemmelser som for eksempel §§ 203, 204a, 216 og 217 hvor etter vår mening barn kan ha et særlig behov for bruk av barnehus, både for avhør etter reglene i forskriften og, ikke minst, for oppfølging. Det kan vanskelig sies at disse sakene er mindre alvorlige eller har mindre alvorlige konsekvenser enn sakstyper som faller under retten til bistandsadvokat.

Redd Barna vil også vise til at noen bestemmelser som gir rett til bistandsadvokat særlig kommer til anvendelse når barnet er over 15 år, for eksempel straffeloven § 222 om tvangsekteskap og § 224 om menneskehandel. For oss virker det litt merkelig at barn som er over 15 år og er utsatt for disse alvorlige overgrepene ikke automatisk faller under den foreslåtte obligatoriske bruken av barnehusene hvor barn under 15 år i saker som gir rett til bistandsadvokat får rett til (se om aldersgrense ovenfor).

Hevning av aldersgrensen for fritaksregelen, jf. punkt 8.4.4 og 8.4.9

Etter straffeprosessloven § 122 vil et tilstrekkelig nært slektskap med en siktet medføre at et vitne er fritatt for vitneplikt. Begrunnelse for bestemmelsen er at vedkommende ikke skal måtte velge mellom å lyve i retten eller å bidra til at noen nærstående blir straffet. Vitneplikt gjelder imidlertid

ikke for fornærmede eller vitner under 12 år. Dette medfører at vitner under 12 år har forklaringsplikt, selv om vitne er i nær slekt med siktede.

Arbeidsgruppen foreslår en heving av aldersgrensen for fritaksregelen i straffeprosessloven § 122 fra 12 til 15 år i saker som gir rett til bistandsadvokat etter § 107a, samt at denne utvides til også å gjelde § 123. Arbeidsgruppens syn på heving av aldersgrensen er for øvrig delt på dette punktet, men enig i at det uansett må tas inn en presisering i § 123, uavhengig av hvilken aldersgrense som vedtas.

Redd Barna støtter forslaget om samordning av straffeprosessloven § 122 og 123. Redd Barna er likevel ikke sikker på den foreslåtte heving av aldersgrensen fra 12 til 15 år for fritaksregelen i straffeprosessloven § 122. Det bør etter vårt syn foreligge klare og gode argumenter for å behandle barn forskjellig fra voksne der barns rettigheter kan bli svekket. Gjennomføringen av rettigheter kan tilrettelegges på andre måter for barn enn for voksne, men når rettigheter er eller blir annerledes må dette særlig begrunnes. Barnets rett til å bli hørt jf. barnekonvensjonen artikkel 12, er en selvstendig rett som tilhører barnet, og som vanligvis ikke kan begrenses, heller ikke som følge av barnets rett til beskyttelse.

Arbeidsgruppens begrunnelse for å heve aldersgrense er nettopp beskyttelse. Skadevirkninger ved å leve med vedvarende vold eller seksuelle overgrep tilsier i følge arbeidsgruppen, at det legges færrest mulig hindringer i veien for avdekking av slike handlinger og at barnet ikke selv bør få velge om det skal forklare seg eller ikke. Det som er viktig her er at det i følge arbeidsgruppen ikke vil være aktuelt å presse et barn til å forklare seg, og arbeidsgruppens flertall mener at en heving av aldersgrensen derfor bare medfører at barnet ikke informeres om fritaksretten der hvor voksne blir informert. Barn har dermed fremdeles et slags «valg» om å ikke forklare seg, men de får bare ikke vite at de har dette valget.

Redd Barna er enig i at barna dette gjelder kan stå i en veldig lojalitetskonflikt, og at de kan trues eller manipuleres til å tie, noe som for øvrig ikke er annerledes for voksne. Vi mener imidlertid at disse problemstillingene vil kunne gjøre seg gjeldende uavhengig av om barnet gis fritaksmulighet eller ikke. Dersom barnet ikke selv kan velge om han eller hun vil forklare seg, vil barnet uansett kunne oppleve press, manipulering, trusler og lojalitetskonflikt knyttet til å forklare seg. En heving av aldersgrensen for fritaksregelen vil ikke alene være løsningen på disse problemstillingene. Redd Barna mener derfor det bør ses på hvilke andre grep som kan gjøres for å imøtekomme denne utfordringen, uavhengig av om aldersgrensen heves eller ikke. Det handler mer enn noe annet om hvordan et barn som skal forklare seg ivaretas fram mot og under avhøret, slik at barnet opplever at han/hun kan uttale seg fritt og uten å være presset eller manipulert.

Politiet gis anledning til å avhøre barn uten involvering av domstolene, jf. punkt 5.2.2

Redd Barna støtter arbeidsgruppens forslag om at politiet gis anledning til å avhøre barn og psykisk utviklingshemmede uten involvering av domstolene, og mener at ansvaret kan legges til politiet så lenge kvaliteten på avhørene kan sikres.

Ledelsen av avhøret og krav til kompetanse, jf. punkt 5.2.4.5

Arbeidsgruppen foreslår at det formelt stilles et krav om at avhørslederen *må* ha utvidet påtalekompetanse, samt en klar *tilråding* om at vedkommende har gjennomført utdanning på

Politihøgskolen og at Politihøgskolen bør utarbeide egne kurs. Kurset er likevel ikke obligatorisk og blir ikke stilt som et formelt krav av praktiske grunner.

Redd Barna kan forstå den praktiske begrunnelse, men mener likevel at det er viktig at ledelsen av avhøret har betryggende og forsvarlig kompetanse til å ivareta barns rettssikkerhet på dette området, særlig i lyset av bevisverdien avhøret har i disse saker. Vi mener derfor at obligatorisk utdanning og kurs bør være utgangspunktet, så det kan lages en snever unntaksregel for de situasjonene der det ikke er mulig.

Hvem som kan tillates å følge avhøret, jf. punkt 5.5.2

Arbeidsgruppen foreslår en ny forskrift § 8 om hvem som skal gis anledning til å overvære avhøret. Det foreslås at avhørslederen, etterforskere på saken, barnehusansatte og oppnevnte bistandsadvokater og forsvarere, hvis ikke etterforskningsmessige hensyn er til hinder for det, og barnevernsansatte, med mindre barnet da ikke vil forklare seg eller omfanget av forklaringen vil bli begrenset, skal kunne følge avhøret.

Redd Barna støtter forslaget om å regelfeste hvem som kan tillates å følge avhøret, og vi stiller oss bak den foreslåtte forskriftsteksten og gruppen personer. Vi vil likevel kommentere på noen av vurderingene som kommer til uttrykk i rapporten og som ligger til grunn for forslaget. Slik Redd Barna ser det, er det vesentlig for å ivareta barnets rettigheter under avhøret, at barnet gis god og tilstrekkelig informasjon for å kunne føle seg trygg og ivaretatt. Herunder kommer informasjon om hvem som er tilstede under avhøret, utover avhørsleder. Redd Barna finner det derfor svært bekymringsfullt at arbeidsgruppen mener det ikke kan kreves at barnet skal opplyses om hvem som er tilstede på bisitterrommet. Vi mener at barnet bør informeres, også selv om barnet ikke selv spør. Arbeidsgruppen gjør et poeng av at forsvarer ikke kan kreve at barnet orienteres om barnevernets tilstedeværelse. Men etter Redd Barnas mening handler dette like mye om barnets rettigheter som om siktedes rettigheter. Hva gjelder argumentet om at en del barn allerede har et anstrengt forhold til barnevernet, mener Redd Barna at et slikt anstrengt forhold ikke vil bli bedre dersom barnevernet er tilstede under avhøret uten at barnet blir informert om dette.

Redd Barna vil videre peke på at arbeidsgruppen foreslår i punkt 5.5.2 side 54, at foresatte og tillitspersoner normalt ikke skal følge avhøret. Dette forslaget reflekteres ikke foreslått forskriftstekst § 8. Vi foreslår at også dette skal forskriftsfestes.

Frist for avhør, jf. punkt 5.5.3

I dag gjelder en 14-dagers frist fra politianmeldelse til første avhør, unntak i særlige tilfeller. Det har vist seg at i mer enn 80 % av sakene brytes fristen og at brudd særlig skyldes manglende prioritering og ressursmangel hos politiet, og at det, i følge arbeidsgruppen, er få politidistrikt som ser ut til å øke kapasiteten for å håndtere veksten. Arbeidsgruppen er opptatt av å finne en ordning som kan bidra til å få ned tidsbruken fra første melding til første avhør og foreslår en ukers frist fra politiet gjøres kjent med opplysningene som gir grunn til avhør i saker som gir rett til bistandsadvokat og andre nærliggende tilfeller og en fire ukers frist fra politiet gjøres kjent med opplysningene som gir grunn til avhør i andre saker. Eventuelle fristbrudd må begrunnes i protokollen fra avhøret. Arbeidsgruppen mener videre at en ny avhørsmodell ikke kan løse politiets utfordringer knyttet til ressurser eller prioriteringen, men at en kortere frist er et tydelig signal til politiet om at etterforskning av disse sakstypene skal prioriteres.

Redd Barna er positiv til enn differensiering i fristene, men mener at den foreslåtte fire-ukes regelen i andre saker er for lang, og at den fort kan føre til at saker blir liggende og vil ta enda lengre tid enn i dag.

Redd Barna er positiv til forslaget om at fristen blir forkortet til en uke, både med hensynet til barnet som fornærmede eller vitne og for best mulig å kunne sikre forklaringen. Vi mener likevel at en kortere frist som tydelig signal til politiet om at etterforskning av disse sakstypene skal prioriteres er utilstrekkelig for å løse politiets utfordringer som også er knyttet til ressurser. Om ikke ressurser følger med, blir det til signalpolitikk som ikke kommer de utsatte barna til gode. Redd Barna mener derfor at problemet ikke blir løst med bare å forkorte tidsfristen hvis ikke samtidig ressursene betydelig økes.

Dekning av kostnader

Redd Barna er enig med arbeidsgruppen at det er viktig å finne en løsning for utgiftsdekning som sikrer barn og psykisk utviklingshemmede i hele landet lik tilgang til barnehusene, uavhengig av hvor de bor i landet. Vi mener også at det er særlig viktig at ikke politidistriktets økonomi avgjør hvorvidt barnehus skal benyttes eller ikke, men at behovet til den som avhøres er i sentrum.

Sammendrag

- Redd Barna mener at spørsmålet hvem barnehusene skal være for må drøftes nærmere
- Redd Barna mener at *alle* barn og unge som er utsatt for vold og overgrep skal ha rett til å benytte barnehusene og at dette skal være en rettighet som ikke bare avledes av andre rettigheter
- Redd Barna støtter forslaget om at sedelighetssaker og familievoldssaker likestilles i en ny avhørsmodell og retten til å få oppnevnt bistandsadvokat utvides
- Redd Barna mener at alle barn i alder 0-18 år bør falle under den nye forskriften og i utgangspunkt avhøres på barnehusene, men at barn fra 15 år og oppover får en valgmulighet
- Redd Barna mener at avgrensning etter sakstype til kun saker som gir rett til bistandsadvokat er et uheldig utgangspunkt for å sikre at de barna som virkelig trenger det får rett til å benytte et barnehus
- Redd Barna støtter forslaget om samordning av straffeprosessloven § 122 og 123, men tviler på heving av aldersgrensen fra 12 til 15 år for fritaksregelen i straffeprosessloven § 122. I denne forbindelse mener vi at det bør ses på hvilke andre grep som kan gjøres for å imøtekomme at barn kan bli truet eller manipulert i forbindelse med avhør
- Redd Barna støtter at politiet gis anledning til å avhøre barn og psykisk utviklingshemmede uten involvering av domstolene
- Redd Barna mener at det som hovedregel bør stilles formelle krav til avhørlederens kompetanse og utdanning
- Redd Barna støtter forslaget om å forskriftsfeste hvem som kan tillates å følge avhøret og mener forskriften også bør omfatte de som ikke skal ha adgang. Barnet bør informeres om hvem som følger avhøret, selv om barnet ikke selv spør
- Redd Barna er positiv til forslaget om at fristen blir forkortet til en uke, men mener at det skal følges med ekstra ressurser
- Redd Barna er positiv til enn differensiering i fristene, men mener at den foreslåtte fire-ukes regelen i andre saker er for lang

Med vennlig hilsen,
Redd Barna

Janne Olise Raanes
Leder Norgesprogrammet

Sanne Hofman
Rettighetsrådgiver